

Klimatneitrāla Eiropa

Eiropas zaļā kurga mērķi un pamatprincipi

Edgars Korsaks-Mills,
AS "Latvenergo" Energoefektivitātes dajas projektu vadītājs

Zemes atmosfēra ar katru gadu sasilst arvien vairāk, uz mūsu planētas tiek izcirsti meži un piesārnoti okeāni. Klimats mainās. Vienam miljonam jeb astotajai daļai sugu draud izmiršana. Klimata pārmaiņu un bioloģiskās daudzveidības zuduma cēloņi ir globāli un sniedzas pāri valstu politiskajām robežām. Par klimata pārmaiņām runājam jau gadu desmitiem, bet skaidras rīcības trūkuma sekas novērojam šodien. Kas mūs sagaida pēc desmit, divdesmit vai trīsdesmit gadiem?

Lai šīs problēmas risinātu, tiek veidots Eiropas zaļais kurss, ko dēvē arī par Eiropas zaļās izaugsmes stratēģiju. Tā mērķis ir risināt klimata pārmaiņas problēmas, tiecoties pārveidot 27 valstu bloku par taisnīgu un pārticīgu sabiedrību ar mūsdienīgu, resursefektīvu, konkurētspējīgu, oglekļa mazieltpīgu ekonomiku, aizsargāt un stiprināt Eiropas Savienības (ES) dabas kapitālu un uzlabot pašreizējo un nākamo paaudžu dzives kvalitāti.

*Mums vēl nav visu atbilžu, šodien ir tikai ceļojuma sākums, bet šis ir Eiropas "cilvēks uz Mēness" mirklis. Eiropas zaļais kurss ir ļoti ambiciozs, taču esam arī ļoti uzmanīgi, izsverot – kādu iespaidu uz ekonomiku radīs katrs mūsu solis, pauda Eiropas Komisijas (EK) priekšsēdētāja **Urzula fon der Leiena**. Nekas tik ambiciozs iepriekš nav mēģināts. Kopš industriālās revolūcijas cilvēka progresu paraugs ir bijis nerimstoša dabas resursu izmantošana, piepildot atmosfēru ar oglekli un jūras ar plastmasu.*

Agrākie politiskie lēmumi un rīcības vides piesārņojuma ierobežošanai ir bijuši nepilnīgi. Piemēram, energoetilpīgās rūpniecības nozares kopš 2005. gada ir iekļautas emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā, taču politiskā spiediena ietekmē tika saglabāta zema oglekļa cena, rīcību praksē padarot neefektīvu. Jaunais virziens ieziņē Eiropas kopējo ceļu, kurā, neskatoties uz atsevišķām politiskām ambīcijām, tomēr pieņemti pareizi lēmumi un ieziņētās rīcības, kas tuvākajās desmitgadēs var būt izšķiroši svarīgas gan planētas ekoloģijai, gan Eiropas un pasaules ekonomikai.

Turpmāk gandrīz katrs nozīmīgais Eiropas ekonomikas aspekts – no enerģijas ražošanas līdz pārtikas patēriņam, no transporta līdz ražošanai un celtniecībai – tiks pārskatīts, raugoties no vides ietekmes un ilgtspējas skatpunkta. Dažādu nozaru attīstība pamatā tiks plānota divu gadu desmitu perspektīvā, to fiksējot politiskās plānošanas dokumentos, piemēram, direktīvās, ar kurām atbalsta atjaunīgo energiju un samazina gaisa piesārņojumu. Uzkrātā pieredze būs nozīmīga, veidojot rīcībpolitikas tādās jomās kā tautsaimniecības apgāde ar tīru enerģiju, rūpniecību, ražošana un patēriņš,

- 93% eiropiešu klimata pārmaiņas uzskata par nopietnu problēmu
- 93% eiropiešu ir veikuši vismaz vienu darbību, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām
- 79% eiropiešu piekrīt, ka rīcība klimata pārmaiņu jomā veicinās inovācijas

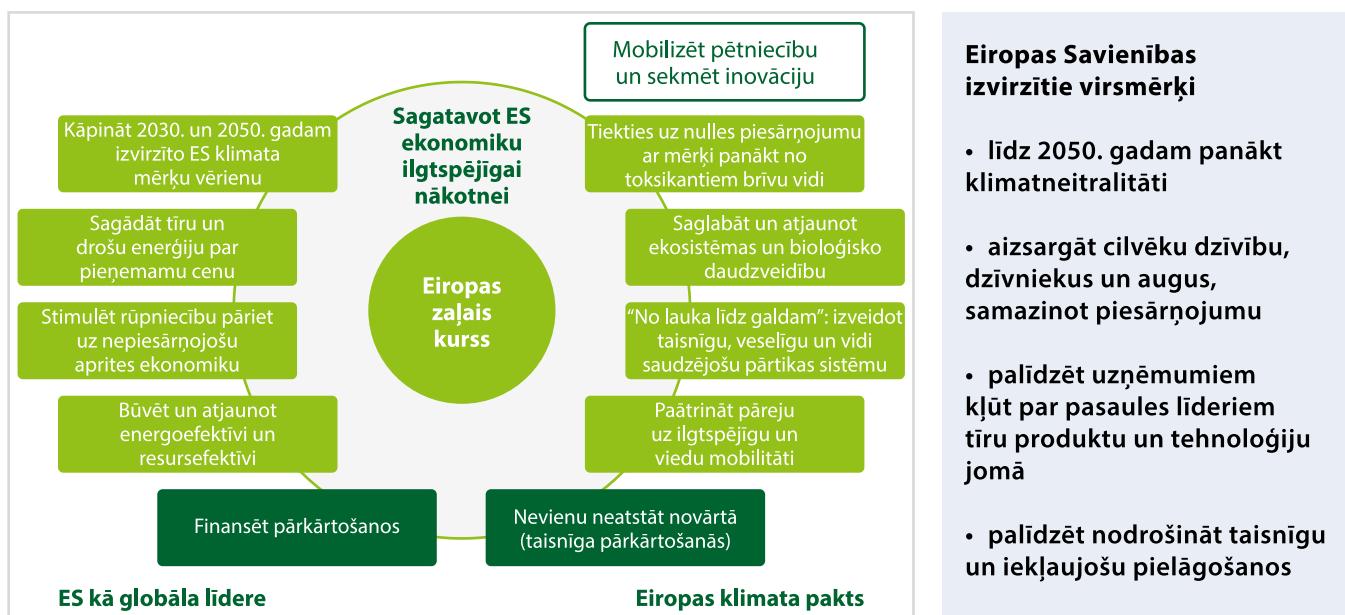
liela mēroga infrastruktūra, transports, pārtika un lauksaimniecība, būvniecība, nodokļi un sociālie pabalsti.

Kas ir Eiropas zaļais kurss un kā tas darbosies?

Eiropas zaļais kurss ir pirmsais ceļvedis, kura uzdevums ir padarīt ES ekonomiku ilgtspējīgu, veicot resursu efektīvu izmantošanu, pārejot uz tīru aprites ekonomiku, atjaunojot bioloģisko daudzveidību un samazinot piesārņojumu.

Eiropas zaļā kurga mērķu sasniegšanā būs jāiesaistās visām ekonomikas nozarēm, jo īpaši enerģētikas, lauksaimniecības, transporta un rūpniecības sektoriem. Eiropas klimatneutrālītātes sasniegšanai tiks veidots "Eiropas Klimata akts" – tā mērķis būs nodrošināt, lai šī politiskā apņemšanās kļūtu par dalībvalstīm saistošu juridisku pienākumu un piesaistītu investīcijas.

Ambīciozie mērķi prasīs arī ievērojamas investīcijas. Prognozes liecina – lai sasniegtu pašreizējos klimata un enerģētikas izvirzītos mērķus, līdz 2030. gadam ik gadu būs nepieciešami papildu 260 miljardi eiro (salīdzinājumam, Latvijas plānotais 2020. gada budžets – ap 10 miljardi eiro). Izmaiņas paredzētas arī kopējā Eiropas investīciju plānā, nosakot, ka vismaz 25% no ES ilgtermiņa budžeta būs jāatvēl šiem mērķiem, savukārt

Anot:EK

Eiropas zaļā kursa elementi

papildu finansējums būs jāmeklē Eiropas Klimata bankā, Eiropas Investīciju bankā u.c. Līdztekus plānots izstrādāt Zaļā finansējuma stratēģiju, kas ļaus ieguldījumus sniegt arī privātajam sektoram.

EK plāna desmit galvenie punkti

1. Klimatneitrāla Eiropa

Eiropas Savienība līdz 2050. gadam centīsies sasniegt siltumnīcefekta gāzu emisiju nulles līmeni – tas ir galvenais Eiropas zaļā kursa mērķis. Eiropas Klimata likumā, kura mērķis ir padarīt juridiski saistošu dalībvalstu klimatneitrilitātes apņemšanos, paredzēts atjaunināt ES klimata mērķus 2030. gadam, paredzot siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināt par 50–55% pašreizējo 40% vietā.

Enerģētika – enerģijas ražošana un izmantošana rada vairāk nekā 75% no ES siltumnīcefekta gāzu emisijām. Mērķis: dekarbonizēt enerģētikas nozari.

Ēku sektors – atbildīgs par 40% no kopējā enerģijas patēriņa. Mērķis: renovēt ēkas, lai samazinātu iedzīvotāju izdevumus par enerģiju.

Rūpniecība – Eiropā tikai 12% no rūpniecībā lietotajiem izejmateriāliem ir reciklēti materiāli. Mērķis: atbalstīt rūpniecību, lai sekmētu inovācijas un palīdzētu uzņēmumiem klūt par zaļās ekonomikas globālajiem līderiem.

Mobilitāte – transporta nozare ir atbildīga par 25% emisiju. Mērķis: ieviest tīrākus, lētākus un veselīgākus privātā un sabiedriskā transporta veidus.

Eiropas Savienības izvirzītie virsmērķi

- līdz 2050. gadam panākt klimatneutrilitāti
- aizsargāt cilvēku dzīvību, dzīvniekus un augus, samazinot piesārñojumu
- palīdzēt uzņēmumiem klūt par pasaules līderiem tīru produktu un tehnoloģiju jomā
- palīdzēt nodrošināt taisnīgu un iekļaujošu pielāgošanos

EK pārskatīs katru ES likumu un regulu, lai tie būtu saskaņoti ar jaunajiem klimata mērķiem. Pirmās tiks pārskatītas vairākas direktīvas, piemēram, atjaunīgo energoresursu direktīva, energoelefktīvitātes direktīva, Eiropas tirdzniecības direktīva u.c. Plānots, ka 2020. gadā tiks izstrādāts un iesniegts viedā sektora integrācijas plāns, lai vienotā sistēmā apvienotu elektroenerģijas, gāzes un siltumenerģijas nozares. Plānots to ieviest kopā ar jaunu iniciatīvu par atkrastes vēja potenciāla izmantošanu.

2. Aprites ekonomika

Šogad EK plānots iesniegt jauno aprites ekonomikas rīcības plānu kā daļu no plašākas ES rūpniecības stratēģijas. Tajā būs ietverta ilgtspējīga produktu ražošanas politika ar mērķi samazināt ražošanā nepieciešamos neapstrādātos materiālus, veicinot produktu atkārtotu izmantošanu un pārstrādi.

Jaunajā plānā pastiprināta uzmanība tiks pievērsta tieši oglekļa ietilpīgajām rūpniecības nozarēm, piemēram, tērauda, cementa un tekstilizstrādājumu nozarēm. Mērķis ir līdz 2030. gadam sagatavot plānu "tīra tērauda ražošana", kura ietvaros tērauda ražošanā lietotos fosilos resursus pakāpeniski aizstās ar ūdeņradi.

Kādēļ tieši 2030. gads? Ja vēlamies līdz 2050. gadam sasniegt "tīra rūpniecību", tad 2030. gads ir pēdējais ilgtermiņa investīciju periodā. Jauni tiesību akti šī gada laikā paredzēti arī saistībā ar bateriju atkārtotu izmantošanu un pārstrādi.

3. Ēku renovācija

Ēkas patērē 40% no kopējās ES patērētās enerģijas. Ēku renovācija paredzēta kā viena no Eiropas zaļā kursa pamatiniatīvām. Tās galvenais mērķis ir vismaz divkāršot vai pat trīskāršot ēku renovācijas apjomu, kas šobrīd ir tikai aptuveni 1%.

4. Nulles piesārñojums

Mērķis ir līdz 2050. gadam novērst ūdens, gaisa un augsnes piesārñojumu. Iniciatīva paredz arī jaunas ķīmisko vielu stratēģijas izstrādi, kura būs vērsta uz vidi bez toksiskām vielām.

**"Eiropas zaļais kurss ir mūsu jaunā izaugsmes stratēģija.
Tas mums palīdzēs samazināt emisijas,
vienlaikus radot darbavietas."**

EK priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena

5. Ekosistēmas un bioloģiskā daudzveidība

Gatavojoties šī gada oktobrī gaidāmajai ANO augstākā līmenī sanāksmei Ķīnā par bioloģisko daudzveidību, plānots izstrādāt arī jaunu bioloģiskās daudzveidības stratēģiju. Eiropa vēlas parādīt pārējai pasaulei, ka tā veic inovatīvus pasākumus, kas vērsti uz bioloģiskās daudzveidības samazināšanās cēloņu iero bežošanu. Pasākumu kopums ietvers augsns un ūdens piesārņojuma novēršanu, kā arī meža apsaimniekošanas stratēģijas izstrādi, kurā tiks ierosināti jauni koku marķēšanas noteikumi, lai samazinātu mežu izciršanu lauksaimniecības vajadzībām.

6. "No lauka līdz galdam" stratēģija

Viens no šīs stratēģijas mērķiem būs zaļa un veselīga lauksaimniecība. Tā ietver uzdevumu ievērojami samazināt ķīmisko pesticīdu, mēslošanas līdzekļu un antibiotiku izmantošanu lauksaimniecībā. Dalībvalstīm, izstrādājot savus stratēģiskos plānus, ko saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku paredzēts iesniegt nākamgad, jārēķinās ar rūpīgu to pārbaudi EK, lai pārliecinātos, ka tie ir veidoti saskaņā ar Eiropas zaļā kursa pamatprincipiem.

7. Transports

Nepilnu gadu pēc tam, kad ES vienojās par jauniem CO₂ izmešu standartiem, auto ražošanas industrija atkal nonāku si EK dienaskārtibā. Pašreizējais mērķis līdz 2021. gadam ir sasniegt 95 g CO₂/km, tomēr jaunā iniciatīva prasa straujāku virzību uz emisiju samazināšanu.

Straujāk tiks veicināta pāreja uz elektriskajiem transportlīdzekļiem, turklāt mērķis līdz 2025. gadam ir visā Eiropā izvietot miljonu publisko uzlādes punktu, lai katru ģimenei Eiropā spētu izmantot elektriskās automašīnas, neuztraucoties par nākamā uzlādes punkta atrašanās vietu.

Tāpat arī tiks veicināta alternatīvo degvielu – biodegvielas un ūdeņraža – izmantošana aviācijā, kuģniecībā un smagās tehnikas autoparkos, kur elektrifikācija šobrīd nav iespējama.

8. Finansējums

Pārmaiņas ir ambiciozas, tādēļ, lai neatstātu nevienu novārtā, EK ir ierosinājusi "Taisnīgas pārejas mehānismu", kas paredzēts reģioniem, kuri pašlaik ir visvairāk atkarīgi no fosilā kurināmā. Neaizsargātākajiem reģioniem un nozarēm šim nolūkam plānots novirzīt vismaz 100 miljardus eiro.

Ierosinātais 100 miljardu eiro finansējums būtu pieejams trīs instrumentu veidā:

- Taisnīgais pārejas fonds (finansējuma avots ES reģionālās politikas budžets);
- programma *InvestEU* (finansējums no Eiropas Investīciju bankas);
- Eiropas Investīciju banka (finansējums no ES bankas pašu kapitāla).

Paredzēts, ka katrs fonda iztērētais eiro ES budžetā atpakaļ atgriezīs 2 līdz 3 eiro. Pārskatītas tiek arī ES valstu atbalsta pamatnostādnes, lai dalībvalstu valdības spētu atbalstīt investīcijas tīrā enerģijā. Tāpat plānots, ka reģioniem tiks piedāvāta tehniskā palīdzība, lai tie spētu izmantot finansējumu, tomēr netiks samazinātasprasības pēc finansējuma izlietošanas uzraudzības.

9. Pētniecības un inovāciju attīstība

Nākamajos septiņos gados plānotais 100 miljardu eiro finansējums pētniecības un inovāciju programmā "Apvārsnis Eiropa 2021–2027" sniegs būtisku ieguldījumu Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanā. Saskaņā ar noligumu 35% no ES pētniecības finansējuma tiks atvēlēti tieši klimatam draudzīgām tehnoloģijām, turklāt daudzu ES pētījumu uzdevums būs vides mērķu izpilde.

10. Starptautiskās attiecības

Eiropas Savienība Zaļā kursa mērķu sasniegšanā iesaistīs arī diplomātiskos kanālus. Viens no pasākumiem, kas varētu piesaistīt starptautisku uzmanību (un arī izraisīt strīdus), ir priekšlikums par oglekļa nodokli uz robežām. Eiropa palieina savas klimata ambīcijas un sagaida, ka tās partneri pārējā pasaulei rīkosies līdzīgi. Ja ne, tad Eiropa aizsargās savas nozares no negodīgas konkurences, tostarp atsevišķās nozarēs ierosinās ieviest oglekļa ievedkorekcijas mehānismu, kas būs alternatīva ES emisiju kvotu tirdzniecības sistēmas pašreizējiem pasākumiem oglekļa emisiju pārvirzes riska mazināšanai.

Secinājumi

Klimata pārmaiņu mazināšanai vajadzīga plaša un tūlitēja rīcība. Rādot uzticības cienīgu piemēru un attiecīgi rīkojoties diplomātijas, tirdzniecības politikas, attīstības atbalsta un citas ārpolitikas jomās, Eiropas Savienība, publicējot Eiropas zaļo kursu, demonstrē pasaulei ne tikai savas politiskās ambīcijas, bet arī ilgtermiņa plānu attiecībā uz ekonomiku un investīcijām.

Jo ilgāk gaidisim, jo grūtāk būs sasniegt izvirzītos mērķus un jo dārgāk tas izmaksās. Eiropas iedzīvotājiem vides aizsardzība ir svarīga joma: aptaujās to norādījuši 95% respondentu un gandrīz tikpat liela daļa uzkata, ka ilgtermiņā tā veicinās ekonomisko izaugsmi (77%). Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanai ar jauniem pasākumiem vien nebūs gana, tomēr tie noteiks būtiskus rīcības virzienus turpmākajiem mēnešiem un gadiem. Kad un kā sasniegsim izvirzītos mērķus – tas būs atkarīgs no sabiedrības un visu ieinteresēto pušu kopīgas iesaistes un rīcības. **E&P**